

ILGAMEČIŲ TYRIMŲ APIBENDRINIMAS MONOGRAFIJOJE APIE LIETUVOS JAUNIMO SPAUDĄ (1918–1940 M.)

Danguolė Narkevičienė | Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos
Informacijos mokslų departamentas
Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius
El. paštas danguole.narkeviciene@lnb.lt

ZAVECKIENĖ, ŽIEDŪNĖ. *JAUNIMAS ISTORIJOS SKERSVĖJUOSE: LIETUVOS JAUNIMO SPAUDA 1918–1940 METAIS*. MOKSLINIS REDAKTORIUS IR PARENGĖJAS TOMAS PETREIKIS. VILNIUS: VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA: AKADEMINĖ LEIDYBA, 2018. 343, [1] p. ISBN 978-9955-33-728-7.

Žiedūnės Zaveckienės monografija „Jaunimas istorijos skersvėjuose“ skirta Lietuvos jaunimo spaudai (periodinei ir neperiodinei) 1918–1940 m. Tai sudėtingas Lietuvos istorijos laikotarpis, kai paskelbusi Nepriklausomybę šalis turėjo atremti išorės puolimą, spręsti valstybės kūrimo ir įtvirtinimo klausimus. Spauda (taip pat ir jaunimo) tuomet taip pat suvaidino svarbų vaidmenį, jos įtaka visuomeninių reiškinių raidai yra neabejotina. Pratarinėje (p. 7, 8) autorė prisipažįsta, kad pirmą kartą su šia tema susidūrė 1963 m., vėliau domėjosi knygotyros, bibliografijos, visuomenės mokslų informacijos temomis, kol 1998 m. vėl grįžo prie jaunimo spaudos ir kiek galėdama domėjosi ja. 1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, atsivėrė spec. fondai ir mokslininkė praplėtė savo tyrinėjimų lauką. Jos objektu tapo ir ateitininkų, pavasarininkų, skautų, tautininkų ir kitų jaunimo organizacijų leidiniai bei archyvai. Palankiai susiklosčius aplinkybėms autorė skaitytojams pateikia apibendrintus ilgamečių tyrinėjimų rezultatus taip užpildydama spragą, nes šio laikotarpio jaunimo spauda dar nebuvo analizuota kaip sistema, išaiškinant tos sistemos sudedamąsias dalis, apibendrintai nustatant spaudos visumą ir ryšius su jaunimo savišvietos, visuomeninės ir politinės veiklos poreikiais (p. 16).

Monografijos įžangoje (p. 9–20) išsamiai apibūdintas tarpukario Lietuvos jaunimo spaudos laikotarpis: politinė, ekonominė aplinka, spaudos vaidmuo.

Aptarta darbe vartojama *jaunimo* (pereinamasis laikotarpis nuo vaiko iki suaugusio žmogaus) sąvoka, atskleidžiant laikotarpio ypatumus. Pabrėžta, kad tyrimo objektui priklauso tiek jaunimui skirta, tiek jaunimo leista spauda. Apibūdinta metodų visuma, leidusi pažvelgti į jaunimo spaudą kompleksiskai. Svarbu, kad apibūdintas ir tipografinis metodas, taikytas siekiant nustatyti galimus tiražus, nes nagrinėjant Priede (p. 324, 325) pateiktus vienkartinčius periodinių leidinių tiražus kyla klausimas, kurie tiražai buvo nurodyti leidinyje, o kurie pateikti pasitelkus minėtą bei kitus metodus. Atsakymo į šį klausimą reikia ieškoti skaitant leidinį. Labai patogu, kad tekste pirmą kartą minimų periodinių leidinių antraštės yra išryškintos pajuodintu šriftu. Visgi autorės svarstymas, kad komjaunimo spaudos tiražas sąlygiškai galėjo padidėti iki dviejų kartų, nes skaitytojai turėjo vadovautis nurodymu „perskaitytė duok kitam“, nėra tikslus (p. 235). Autorės nubrėžtas ryšys tarp tiražų ir skaitytojų grupių dėl pagrindinės spaudos sklaidos yra diskutuotinas. Be to, tiražai keisdavosi, leidiniui einant nemažai metų, kartais skirdavosi net numerių vienkartiniai tiražai. Knygos autorės aptarti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro (dabar Informacijos mokslų departamentas) ir atskirų autorių darbai, skirti nagrinėjamam laikotarpiui. Konstatuota, kad sistemiškai registruoti tik lietuviški periodiniai leidiniai ir knygos, kitakalbiai dar nepradėti nuosekliai registruoti. Tarp minimų autorių, jau nuveikusių darbų jaunimo spaudos tema: Genovaitė Raguotienė, Julija Čepytė, Živilė Garnienė, Arida Papaurėlytė-Riaubienė, Tomas Petreikis, Andrius Vaišnys, Leonas Gudaitis, Klemensas Sinkevičius ir kt. Iš pateiktos apžvalgos galime nustatyti, kad kompleksiskai Lietuvos jaunimo spauda dar nebuvo tirta. Minėti autoriai savo darbus skyrė atskiroms spaudos problematikos sritims: periodikai moterims, valstybės ir spaudos santykiams, lietuvių literatūros reiškiniams periodikoje ir kt. Sovietmečiu išskirtinis dėmesys buvo skirtas Lietuvos komunistų partijos ir Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos spaudai. Komjaunimo spaudos istorijos temą plėtojusi Žiedūnė Zaveckienė 1966 m. parengė daktaro disertaciją „Lietuvos komjaunimo spauda (1919–1940.VI)“. Naujų tyrimo kriterijų nustatymas, naujos medžiagos pateikimas leido monografijoje atkreipti mokslininkų dėmesį į papildomą informaciją. *De visu* susipažįstant su spauda pavyko atskleisti jaunimo spaudos turinį. Įžangoje apibrėžta, kad skaitytojams pateikiama bendra tyrinėjamos spaudos charakteristika, jaunimo spaudos organizacijos ir asmenys, dirbę spaudos rengimo, leidimo ir platinimo baruose. Recenzentės manymu, svarbu atkreipti dėmesį į aprašytas komjaunimo spaudos tyrimo peripetijas, publikuotas ir nepublikuotas medžiagos panaudojimą. Šioje tyrimo dalyje

medžiaga pateikiama atsižvelgiant į šios nelegaliai veikusios politinės organizacijos pažiūras ir nuostatas (p. 19).

Nagrinėjamų temų spektras atsiskleidžia keturiuose pagrindiniuose skyriuose: I. Oficialioji Lietuvos jaunimo spauda, II. Draudžiama kairiosios pakraipos ir opozicinė Lietuvos jaunimo spauda, III. Kita Lietuvos jaunimo spauda, IV. Pagrindiniai jaunimo spaudos bendradarbiai ir jų likimų paradoksai. Skyriai plėtojami pagal panašią schemą: jaunimo organizacijos aptarimas, pagrindinių periodinių leidinių aptarimas, smulkesnių periodinių leidinių aptarimas, o galiausiai knygos ir smulkieji spaudiniai. Be abejo, priklausomai nuo autorės sukauptos medžiagos, ištyrimo galimybių, skiriasi minėtų skyrių apimtis.

Pirmame skyriuje kalbama apie Krikščionių demokratų ir Tautininkų partijų remtus organizacijų leidinius. Leidiniai turėjo glaudų ryšį su to meto šalies valdžia, nes kiekviena valdžia rėmė savo jaunimo organizacijas. Skyriaus (p. 21–132) pradžioje pristatoma religinių jaunimo organizacijų spauda. Daugiausia leidinių išleido ateitininkai ir pavasarininkai, jiems ir skirta daugiausia dėmesio. Organizacijos struktūros išaiškinimai padeda suvokti ateitininkų spaudos turinį, nes veikė įvairūs padaliniai, net nenurodydami ateitininkų pavadinimo. Tai pagal skirtingas veiklas susiorganizavę „Birutės“, „Vytauto“, „Šatrijos“ ir kt. organizacijų nariai. Skaitydami apie pagrindinius ateitininkų leidinius („Ateitis“, „Naujoji vaidilutė“, „Židinys“, „Ateities spinduliai“), išsamiai susipažįstame su leidinio leidėjais, redaktorais, turiniu ir kt. Ypatingą vietą lietuviškos spaudos istorijoje užima rankraštiniai ir dauginimo priemonėmis leisti laikraštėliai. Apie jų ugdomąją ir šviečiamąją reikšmę, būtinybę juos registruoti buvo kalbama jau tuo metu, kai jie buvo leidžiami labai aktyviai¹, ir vėliau, kai atsirasdavo būtinybė operatyviai, vietos jėgomis informuoti, skelbti savo kūrybą. Tikėtina, kad autorė negalėjo apžvelgti visų tokiu spaudos būdu išėjusių arba rankraštinių laikraštėlių. Pagal Nacionalinės bibliografijos duomenų banke esančią duomenų bazę *Lietuvos bibliografija, Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*² šiuo metu suregistruota 1 260 įvairių leidėjų 1918–1940 m. leistų laikraštėlių ir pan. Autorė pagal ateitininkų organizacijos veikimo principą pristatė Aukštaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos ir Žemaitijos ateitininkų kuopų ar mokyklų laikraštėlius. Tenka pastebėti, kad retesniais atvejais moksleiviai sugebėdavo išleisti laikraštėlius ir spaustuvėse. Dažniausiai tai įvykdavo jau įgijus patirties ir rėmėjų.

Pavasarininkų leidiniai pradėti leisti dar iki Lietuvos paskelbimo nepriklausoma valstybe, 1912 m., tačiau didžioji dalis jų išėjo nagrinėjamu laikotarpiu. Apibendrinama duomenis apie vieną pagrindinių pavasarininkų periodinių leidinių „Pavasaris“, autorė skelbia, kad iš viso išleista 430 numerių, įskaitant

įvairius priedus. Lieka neaišku, kokie priedai priskaičiuoti, nes pagal bibliografinius duomenis pasirodė 429 „Pavasario“ numeriai. Besidomintiems atradimais verta patikslinti, kad autorės paminėtas bibliografiniuose šaltiniuose neužregistruotas „Vytis“ (p. 53) yra žinomas leidinys ta pačia antrašte, einantis nuo 1915 m. Čikagoje. Rašydama apie katalikų jaunimo leidinius autorė pristato knygas, kalendorius, smulkiuosius spaudinius. Skaitytojams atsiveria išleidimo aplinkybės, temos, autoriai, organizacijos ir kt. Apibendrindama žinias apie miestų ir rajonų pavasarininkų periodinius leidinius autorė pažymi, kad šie leidiniai daugiausia pasirodydavo pavienių žmonių iniciatyva, trūko spaudos dauginimo priemonių.

Siekiant, kad atsiskleistų ir kito tikėjimo jaunimo spauda, knygoje trumpai pristatyta protestantų evangelikų ir evangelikų leidiniai, kurie iš esmės ėjo tik XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje ir ketvirtajame dešimtmetyje. Nesant išsamių judaikos bibliografijos išteklių autorė nesiryžo daryti apibendrinimų iš fragmentiškų tyrimų. Beje, tikėtina, kad būtų susidurta ir su hebrajiško raidyno problema, vertinant *de visu*. Aprašant tokius leidinius dažniausiai autorės įvardijama senesniuose bibliografijos ir enciklopediniuose šaltiniuose minima žydų kalba, nors šiuo metu bibliografijoje išskiriama hebrajų ir jidiš. Taip pat pastebėta, kad autorės darbe įvairaus dažnumo periodiniai leidiniai vadinami neperiodiniais, neregulariais, nors šiuo metu tokiu terminu nurodomas periodiškas tik vienkartiniai leidiniai.

Skautams ir jų spaudai skirtame poskyryje pažymima, kad nuo 1930 m. skautų globėju tapo Prezidentas Antanas Smetona, o tai reiškė Lietuvos valdžios pritarimą tarptautiniam skautų judėjimui. Autorė patikslina „Lietuvių enciklopedijoje“ pateiktus 1938 m. duomenis ir nurodo, kad 1920–1940 m. Lietuvos skautai leido ne mažiau kaip 172 pavadinimų periodinių leidinių. Aptarti didžiausi bendrieji ir atskirų skautų padalinių periodiniai leidiniai. Dauguma centrinių periodinių leidinių buvo spausdinami spaustuvėse. Autorė išsamiai pristato mažesniųjų skautų padalinių pastangas rodyti iniciatyvą leidyboje, dažniausiai leidiniai buvo išleidžiami ne poligrafiniu būdu. Be šios dalies leidinių nepavyktų atskleisti visumos, kaip ir neaptarus skautų leistų knygų ir kt. smulkesnių leidinių: brošiūrų, atvirukų, paveikslų reprodukcijų, sieninių kalendorių, tarnybiniam naudojimui skirtų leidinėlių... Vertėtų autorės ilgai rinktus duomenis patikslinti minėtame Nacionalinės bibliografijos duomenų banke.

1 GENIUŠAS, Juozas. Mokyklų laikraščėliai ir žurnalai. *Mokykla ir gyvenimas*, 1930, nr. 1, p. 23.

2 Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://retro.libis.lt/>>.

Laikraštėlio „Vilkas“ pristatytas tik žinomas 2-as numeris (p. 91), o duomenų banke užregistruoti trys šio Šiaulių skautų skilties „Drausmė“ laikraštėlio numeriai. Taip pat pasitikslinus prasiplėstų žinios apie „Lapino“ redaktorius (p. 161), nes, be paminėto pirmojo Juozo Balčiausko, leidinį redagavo L. Rozentalis, Vincas Dryža, Viktoras Kastanauskas ir kt. Tenka apgailestauti, kad autorė nenurodė, kuo remdamasi teigia, kad Utenos skautų laikraštėlis „Jau-nasis žvalgas“ ėjo net iki 1938 m., nes bibliografiniuose šaltiniuose nurodoma, kad ėjo iki 1932 m. Vienas puslapis skirtas ir skautų leidiniams jidiš, rusų ir anglų kalbomis (p. 102, 103).

Lietuvių tautinio jaunimo organizacijoms ir spaudai skirtas poskyris tęsia oficialiosios spaudos skyriaus temas. Lietuvių tautinio jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“, Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – VDU) studentų tautininkų korporacija „Neo-Lithuania“, moksleivių draugovė „Jaunoji Lietuva“ – tai moksleivių ir studentų organizacijos, savo ideologinių nuostatų pagrindu laikiosios tautinę savimonę. Autorės teigimu, tautinis Lietuvos jaunimas leido 32 periodinius leidinius ir daugiau nei 30 knygų. Išsamiausiai išnagrinėtas svarbiausias tautininkų periodinis leidinys „Jaunoji karta“ (1928–1940 m.), kuriame atsispindėjo to meto aktualijos, tautininkų ideologinės nuostatos, buvo supažindinama su literatūros ir mokslo žiniomis. Korporacijos „Neo-Lithuania“ žurnalą „Akademikas“ prenumeravo visas valdžios elitas, net Prezidentas. Autorės teigimu, jaunalietuviai – gausiausia Tautininkų partijos remta organizacija – išleido mažiau leidinių nei ateitininkai ar pavasarininkai.

1924 m. Lietuvoje pradėtas jaunųjų ūkininkų mokymas pareikalavo sukurti organizacines struktūras ir leisti spaudą. Jaunųjų ūkininkų ratelių (JŪR) sąjungai buvo užtikrinta finansinė valdžios parama, jos narių sparčiai daugėjo. Autorės teigimu, rasta žinių bent apie 10 JŪR sąjungos periodinių leidinių ir nemažai knygų. Atlikus jaunųjų ūkininkų periodinių leidinių paiešką Nacionalinės bibliografijos duomenų banke rasta bent 12 bibliografinių įrašų. Knygoje nepaminėti „Žadeikietis“ (1937 m.), „Šiaurės artojėlis“ (1933 m.) ir kt. Apibendrinama autorė teigia, kad JŪR sąjungos veikla ir spauda buvo mažiausiai politizuota iš tautininkų kuruojamos spaudos, nes joje daug dėmesio buvo skiriama kaimo jaunimo mokymui ir švietimui, kultūrinei veiklai, žemės ūkio darbų aprašymui.

Draudžiamos kairiosios pakraipos ir opozicinės Lietuvos jaunimo spaudos skyrius (II) savo apimtimi lenkia oficialiajai spaudai skirtą skyrių (p. 133–284). Autorė teigia, kad komunistinių pažiūrų jaunimo judėjimo formavimosi 1918–1919 m. archyvinė medžiaga yra dingusi, todėl atkuriant bendrą spaudos vaizdą naudotasi rasta leidiniais. Periodinė spauda, atskiri leidiniai, atsišaukimai,

spaudos turinys, platinimas atkurti remiantis to meto spauda, archyvine medžiaga, sovietmečio laikotarpio liudijimais leidiniuose bei imantis iniciatyvos apklausti 30 komunistinės spaudos leidėjų, pateikusių atsakymus specialioje anketoje (p. 19). Įdomu, kurio laikotarpio nepublikuotais (raštiškais ir žodniais) atsiminimais rėmėsi autorė, juk šis žanras neretai atspindi žmogaus polinkį ištrinti iš atminties nemalonius momentus³. Arba kaip tik hiperbolizuoti savo indėlį į tam tikras veiklas, kai tam yra palankus laikas. 1919 m. Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos periodika buvo leidžiama tik rusų kalba. Nelegali spauda buvo skleidžiama įvairiausiais būdais, dažnai nemokamai. Minimas net toks atvejis, kad šiauliečiai komjaunuoliai slėpdavo laikraščius ir atsišaukimus į šieno kupetas ir į pradalges, kad darbininkai ir valstiečiai ten juos rastų. Rankraštiniai laikraščiai lietuvių ir jidiš kalbomis buvo leidžiami net Raseinių arešto namuose ir kalėjime. Kitakalbė periodika užima nemažą komjaunimo leidinių dalį (rusų, jidiš, lenkų k.). Buvo periodų, kai laikraščių lietuvių kalba visai neišėdavo (p. 143, 199 ir kt.). Draudžiamos spaudos poskyriuose pateikiama medžiaga apie Lietuvos komunistų partijos įtaką patyrusių studentų ir moksleivių, liaudininkų, socialdemokratų jaunimo, eserų ir kito kairiosios krypties jaunimo bei kitą naujos (?) krypties organizuoto jaunimo spaudą. Aprašytas ir futuristinis literatūros žurnalas „Keturi vėjai“, nes jį leidžiant reikėsi kairiosios pakraipos spaudą leidę ar bent į ją rašę asmenys. Lietuvos saugumo tarnybų darbas kontroliuojant nelegalią spaudą priešinamas šios spaudos leidėjų ryžtui ir ištikimybei savo idėjai (p. 234, 284 ir kt.). Nepriklausomos Lietuvos žvalgybininkas Albinas Čiuoderis savo prisiminimuose teigia, kad bolševikų partija 1918–1940 m. nekėlė rimtesnių pavojų. Negausių idėjiškai stipriai paruoštų bolševikų partijos narių veikimas buvo plačiai organizuotas, taip pat ir leidžiant spaudą. Komunistai visuomet turėjo Lietuvoje savo spaustuvę ir sandėlį Kaune, kuriuos po žvalgybos veiksmų atkurdavo vis skirtingose vietose⁴. Tikėtina, kad panaši padėtis buvo ir komjaunimo organizacijoje, taip teigia ir autorė (p. 186).

Nepatekusi į ankstesnius skyrius jaunimo periodika nagrinėjama trečiame skyriuje (p. 285–292). Tai leidiniai, kurių leidėjai neturėjo aiškių ideologinių nuostatų, bet skyrė savo leidinius jaunimui. Dažniausiai tai buvo mokyklų ir ne-

3 Atmintis be atminties / kalbasi Virginijus Gasi-liūnas, Jūratė Sprindytė, Regimantas Tamošaitis, Vytautas Rubavičius. In *Tekstai* [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.tekstai.lt/component/content/article/121-2006-nr-11-lapkritis/340-atmintis-be-atminties-apie-atsiminim-knygas-kalbasi-literatro-](http://www.tekstai.lt/component/content/article/121-2006-nr-11-lapkritis/340-atmintis-be-atminties-apie-atsiminim-knygas-kalbasi-literatro)

logai-virginijus-gasilinas-jrat-sprindyt-regimantas-tamoaitis-raytojas-vytautas-rubaviius-1>.

4 *Prezidento žvalgas: du gyvenimai*: Albinas Čiuoderis Lietuvoje ir Kolumbijoje / sudarytojas Arvydas Anušauskas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, [2018], p. 250.

specializuotų leidyklų leidiniai, atspindėję bendrus tuometinio jaunimo poreikius. Atskirai trumpai aptarti Vilniaus ir Klaipėdos krašto jaunimo periodiniai leidiniai. Paminėti ir du Halinos Kobeckaitės knygoje aprašyti leidiniai karaimų kalba (p. 288). Iš komerciškai rentabilių knygų jaunimui leidėjų minėtinos „Švyturio“, „Spaudos fondo“, „Dirvos“ ir kt. bendrovės, įvairios draugijos. Autorės akcentuotas ir aptartas dar vienas aspektas – jaunimo spaudai priskirtina ir jaunųjų rašytojų bei menininkų kūryba.

Paskutiniame iš didžiųjų skyrių dėmesys sutelktas į asmenybes ir jų likimus (p. 293–309). Apie staigius likimo posūkius Kazio Borutos, Salomėjos Neries gyvenime ir veikloje užsiminusi autorė rašo ir apie kitus, jau minėtus autorius, leidėjus, redaktorius... Autorė akcentuoja, kad istorinės sąlygos ir aplinkybės pakoregavo šimtų žmonių likimus, bet kartu žmogus turėjo rinktis, kieno paramą priimti ir kuriuo keliu eiti (p. 200, 232, 308).

Vertingas interpas – išsami teksto santrauka anglų kalba (p. 310–314), kurioje trumpai, sudėliojus tinkamus akcentus tarptautiniams skaitytojams, apibendrintas nagrinėjamas laikotarpis, jaunimo sąvoka, tyrimo šaltiniai ir pagrindiniuose skyriuose pateikta informacija.

Darbo pabaigoje yra santrumpų sąrašas (bendrųjų ir atminties institucijų). Šaltiniai ir literatūra taip pat suskirstyti į archyvinius (atminties institucijų ir autorės archyvas) bei publikuotus šaltinius ir literatūrą (publikuoti šaltiniai, bibliografiniai ištekliai, literatūra). Be minėto Priedo apie tiražus, dar yra dvi rodyklės. Asmenvardžių rodyklė tikrai verta dėmesio, nes, be įprastų privalumų ir ypatumų, įžangoje pažymima, kad asmenvardžiai pateikiami su nesutrumpintais vardais, nepaisant jų trumpinimų ir praleidimų tekste. Tai reiškia, kad, ko gero, jau parengę leidybai tekstą rengėjai stengėsi atskleisti trūkstantą informaciją apie asmenį. Preciziškai klaustuku pažymėti net vardai, dėl kurių autentiškumo suabejota, tyrimui pritrūkus medžiagos. Tai, kad rodyklėje yra daugiau kaip tūkstantis asmenvardžių, taip pat rodo didelį įsitraukusių į jaunimo spaudos leidybą asmenų skaičių. Tikslintina, kad dėl tekste likusių neaiškumų (p. 74) į rodyklę nepateko Elzė Gavėnienė, viena iš buvusių laikraščio „Srovė“ redaktorių. Taip pat ir komunistas Maksas Laborius, tekste ir rodyklėje jis pažymėtas kaip Maksas Laboriusas (p. 160, 332), redaguojamame laikraštyje „Darbininkų jaunimas“ – M. Laborius. Recenzentės nuomone, vertėtų atkreipti dėmesį į knygoje nurodomus slapyvardžius, nes rodyklėje jie ne visuomet atsispindi (pvz., J. Vicas (Volginas), p. 183, 339). Vietovardžių rodyklėje šalia vietovių pateikiama jų tuometinė administracinė priklausomybė. Kai kurios vietovės detalizuotos net adresų lygmeniu.

Metrikų puslapyje randame informaciją, kad nuotraukos ir atvirukai knygos iliustracijoms paimti iš Tomo Petreikio asmeninio archyvo ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos. Leidinių reprodukcijos – iš Žilvino Januškos kolekcijos bei įvairių atminties institucijų (bibliotekų ir archyvų). Tai labai pozityvaus reiškinių išraiška, kai asmeninių rinkinių savininkai dalijasi savo sukauptais leidiniais. Skaitytojai, be abejo, atkreips dėmesį į kvalifikuotai parengtas iliustracijas.

Metrikų puslapyje dar pažymėta, kad fotografijų faksimilių šaltinis – to meto spauda. Įdomios leidinyje pateiktos asmenų, ypač asmenų grupių, fotografijos (p. 27, 32, 45, 295 ir kt.). Jos galėtų būti papildomų tyrinėjimų ir atradimų šaltinis, nes, pavyzdžiui, viršelyje publikuojamoje T. Petreikio rinkinio Žemaičių pavasarininkų vadų ir Žemaičių pavasarininkų konferencijos svečių nuotraukoje įvardyti tik penki asmenys iš 26-ių... Norėtusi, kad iliustracijų būtų daugiau, nes jos sukuria pridėtinę vertę. Monografijoje yra 44 iliustracijos, kuriose dominuoja patys leidiniai, o tai labai vertinga knygai apie spaudą.

Dailininkė ir maketuotoja Silva Jankauskaitė sukūrė patrauklią knygos išvaizdą. Kuriant viršelį panaudoti Lietuvos jaunimo periodinės spaudos antraščių vaizdai, kurie parodo platų leidinių spektrą. Parinktas popierius leido kokybiškai pateikti svarbiausių leidinių ar asmenų nuotraukų iliustracijas kartu su tekstu. Tai yra labai patogu skaitytojams. Skyrių antraščių išryškinimas brūkšniu būdingas aprašomojo laikotarpio spaudai, todėl atrodo labai organiškai.

Autorė sugebėjo įveikti užsitęsusio tyrinėjimo laiko, požiūrių kaitos, nevienodo medžiagos apibendrinimo lygmens sukeltus sunkumus ir parengti monografinio pobūdžio knygotyrynį darbą, kuris šiuo metu, kai valstybė atsisuka į savo ištakas ir švenčia jubiliejų, tampa iš naujo aktualus. Tyrinėta daugelis organizacijų (spaudos leidėjų), knygos, periodiniai ir smulkieji leidiniai įvairiomis kalbomis. Skaitytojams atsirado galimybė susipažinti su 1918–1940 m. jaunimo spaudos leidimu ir platinimu. Tai leido susidaryti bendrą jaunimo spaudos vaizdą, o galbūt ir pakartoti į mokslinę apyvartą įtrauktų archyvinių šaltinių peržiūrą. Taip pat papildyti, patikslinti duomenis Nacionalinės bibliografijos duomenų banke arba, sulaukus 2018 m. išėisiančios bibliografijos rodyklės „Lietuvos bibliografija. Serija B, Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940“ pirmos dalies, kuri bus skirta poligrafiniu būdu spausdintiems periodiniams leidiniams, pateikti savo požiūrį į jaunimo spaudos istoriją iki 1940 m.